

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Пріми Раїси Миколаївни про дисертацію Шалівської Юлії Василівни «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей наук. Актуальність проблеми, науково-педагогічному осмисленню одного з аспектів якої присвячене дослідження здобувача, є незаперечною, оскільки за сучасних умов трансформування системи вищої освіти України, коли перед вітчизняною педагогічною наукою постають завдання, детерміновані виваженим європейським освітнім вибором нашої держави та стратегічними програмами підготовки висококваліфікованих компетентних, конкурентоздатних фахівців, очевидь, посилюється зростання вимог щодо оновлення теоретичних і методичних підходів саме до формування комунікативної компетентності, вдосконалення педагогічного спілкування майбутнього вчителя початкової школи, що, поза сумнівом, є найбільш значущою передумовою його здатності забезпечувати комунікативно-мовленнєвий розвиток молодших школярів. У зв'язку з цим немає сумніву в тому, що дисертаційна робота Шалівської Юлії Василівни, яка присвячена теоретичному обґрунтуванню й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів у процесі навчання у закладах вищої освіти, є своєчасною й актуальною.

Зауважимо, актуальність досліджуваної проблеми, виконаної відповідно до плану науково-дослідної роботи, в межах наукової теми кафедри теорії і методик початкового навчання Рівненського державного гуманітарного університету «Теоретико-методичні основи компетентнісного навчання у

початковій школі» (державний реєстраційний номер 0116U007737) всебічно обґрунтована дисертанткою.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Шалівської Ю.В., підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертантом, і загалом не викликає сумніву.

Аналіз дисертаційної роботи дозволяє стверджувати: понятійне поле дослідження опрацьовано досить глибоко, всебічно продумане і вмотивовано представлене, що й забезпечило можливість оптимального визначення стратегії наукового пошуку, а також його ефективної реалізації.

Нам видається віправданим використання Юлією Василівною для вирішення визначених завдань дослідження і перевірки його вихідних припущень комплексу методів набуття та опрацювання отриманої інформації.

Слід відзначити міцну теоретичну основу виконаної роботи, де на рівні дефінітивного аналізу основних понять здобувач демонструє глибоку ерудованість та багатогранність науково-педагогічного мислення.

Не викликає заперечень обрана структура дисертації як логічна і виважена, зумовлена характером наукового пошуку, глибиною та змістовністю розв'язання поставлених завдань. Вона свідчить про науково обґрунтований підхід автора до досліджуваної проблеми крізь призму професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи в освітньому просторі закладу вищої освіти, що заслуговує безумовного схвалення. Так, у першому розділі – «Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів» – Шалівська Ю.В. на основі аналізу наявних наукових праць намагається розширити наукові уявлення про досліджуваний конструкт через розкриття понять, систематизованих у вигляді двох концептуальних площин, що відображають тему і проблему дослідження, а саме: комунікативно-

мовленнєва, де окреслюється поняття «комунікативно-мовленнєва компетентність учнів початкової школи», та професійної підготовки вчителя (поняття «професійна підготовка вчителя»).

Варто зазначити, що автор логічно веде свої міркування, зосередивши увагу на внесенні певних уточнень відповідно й у близькі до базових наукових понять категорії, як-от: «розвиток», «розвиток мовлення», «комунікативно-мовленнєвий розвиток», «комунікація / спілкування», «мовна компетентність», «комунікативна компетентність», «мовленнєва діяльність», «комунікативно-мовленнєва діяльність»; «професійна підготовка», «готовність», «компетентність», «комунікативно-мовленнєва компетентність».

Дістали розгорнуте тлумачення й авторське уточнення основні теоретичні *підходи*, що лежать в основі професійної підготовки вчителя початкової школи – компетентнісний, діяльнісний (особистісно-діяльнісний), системний.

Заслуговують на увагу вмотивовані узагальнення Шалівської Ю.В. щодо визначення поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів» як цілісної інтегрованої якості особистості майбутнього педагога початкової школи, що характеризує його мотивацію до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів, сукупність знань про означений вид діяльності учнів, умінь та навичок розвивати комунікативно-мовленнєву діяльність і забезпечувати комунікативно-мовленнєвий розвиток учнів у процесі включення в професійну діяльність у початковій школі.

Можна загалом погодитися з логікою викладу матеріалу в *другому розділі* дисертації, де здобувачка акцентує увагу на результатах факторного аналізу (метод дослідження й конструювання причин педагогічних процесів) та обґрунтуванні на його основі педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів, розкритті провідних змістових ліній мовного компонента освітньої галузі «Мови і

літератури» в початковій школі та їх впливу на зміст професійної підготовки вчителя початкової школи, характеристиці моделі впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів.

Здобувачкою проведена скрупульозна робота щодо аналізу змісту та специфіки процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів, проілюстрованій як в основній частині дисертації (табл. і рис. 2.1. – 2.2), так і в додатку Б.

Вважаємо, що на особливу увагу заслуговує дослідницька позиція щодо деталізації форм та методів реалізації визначених педагогічних умов через інтегрування відповідних тем у процес вивчення фахових дисциплін, створення, вивчення та розв'язання творчих завдань (навчальних кейсів) із особливостей комунікації молодших школярів, зібраних під час навчальної та педагогічної практики майбутніх учителів, додаткове (факультативне, неформальне) навчання майбутніх учителів, методики роботи із ціннісно-мотиваційною сферою студентів, засновані на діалогічності, інноваційності, пізнавальному інтересі молоді (ігрова терапія, арттерапія, тренінги), методичні прийоми («Ключ до невідомого», «Викладач, який помиляється», «Скорочення розповіді»), створення авторської методики діагностики комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів тощо.

Логічним завершенням роботи є *третій розділ*, де автор висвітлює програму і зміст дослідницько-експериментальної роботи, здійснює аналіз стану підготовленості майбутніх учителів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів початкової школи, подає результати формувального етапу експерименту.

Видається виваженим обраний Шалівською Ю.В. підхід щодо визначення алгоритму проведення педагогічного експерименту з перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів, вдало проілюстрований у табл. 3.1 – 3.2 (с.162-165).

Загалом опис експериментального етапу дослідження, логіка подання його матеріалів, процедури збору емпіричних даних та перевірки їх достовірності відповідають меті і завданням дослідження.

Характеризуючи **наукову новизну** виконаного дослідження, слід відзначити, що дисертаційна робота Шалівської Ю.В. за своєчасністю постановки проблеми та її операційно-технологічним вирішенням гідно вирізняється з-поміж низки досліджень даної проблематики.

До переваг роботи здобувачки можна вінести її безсумнівне **практичне значення**, яке полягає в можливості впровадження розроблених у процесі дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів у практику діяльності закладів вищої освіти. Авторська методика діагностики рівня комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів початкової школи дає змогу визначити вихідний рівень кожного критерію та загальний рівень комунікативно-мовленнєвої компетенції учнів початкових класів.

Представлена таблиця відповідності розвитку комунікативно-мовленнєвих знань, умінь, навичок та компетенцій майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення окремих дисциплін нормативної частини змісту професійної підготовки може слугувати засобом визначення компетенцій при укладанні робочих навчальних планів з відповідних дисциплін. Теоретичні основи, висновки і науково-методичні матеріали можуть бути використані у практиці діяльності закладів вищої освіти у процесі вивчення дисциплін («Українська мова», «Іноземна мова», «Сучасна українська мова. Культура мови і практична стилістика», «Основи культури і техніки мовлення», «Дитяча література з основами культури і техніки мовлення», «Методика викладання»), під час написання студентами рефератів, курсових, випускних (бакалаврських, магістерських) робіт.

Результати та матеріали дослідження застосовані під час підготовки практикуму «Комунікативно-мовленнєвий розвиток молодших школярів на уроках читання» (2017) для студентів спеціальності «Початкова освіта».

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони є цілком адекватними щодо конкретних завдань дослідження, досягнутих завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі. Результати дослідження належним чином апробовані і впроваджені в освітянську практику.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим дисертантом завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувача. Додатки, таблиці, рисунки увиразнюють уявлення про цілісне дослідження. Загальний обсяг основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання кандидатських дисертацій.

Автореферат і опубліковані наукові праці дослідници (14 публікацій (із них 13 – одноосібні), серед яких: 9 відображають основні положення дисертації (з них 1 – в зарубіжному електронному фаховому виданні, 1 – в зарубіжному періодичному фаховому виданні), 3 мають аprobacійний характер, 2 додатково представляють результати дисертації) повною мірою відображають основний зміст, структуру, головні положення та висновки дисертації. Текст дисертації ідентичний змісту автореферату, відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Попри відзначений позитив, у роботі є моменти, з якими не завжди можна однозначно погодитися, що викликають роздуми, спонукають до дискусії:

1. Дискусійним нам видається виокремлення п'ятого завдання – «Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів». На нашу думку, четверте і п'яте завдання можна було б

об'єднати. А натомість, окремим завданням дослідження прописати розроблення методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів початкових класів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів.

2. Потребує уточнення і конкретизації авторська позиція щодо доцільності виокремлення в науковій новизні як вперше досліджено «теорії комунікативно-мовленнєвого розвитку у контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів»; методологічних підходів (це прерогатива докторських дисертацій); характеристики поняття «комунікативно-мовленнєва діяльність» лише у комунікативно-мовленнєвій площині.

3. Беззаперечним авторським надбанням є ґрутовний опис факторного аналізу педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів, який передбачає їх математичне конструювання через експертне оцінювання різноманітних вихідних факторів педагогічних процесів. Однак, потребує пояснення за якими критеріями з 30-ти факторів (табл. 2.3) виокремлено 6 як статистично значущих і як вони корелюють із визначеними компонентами готовності майбутніх учителів початкових класів до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів. Щодо етапності впровадження визначених педагогічних умов (підготовчий, навчальний, практичний, виховний), то, на наш погляд, дискусійною є назва останнього, який, по суті, є етапом самовдосконалення майбутнього вчителя (самоосвіти та саморозвитку).

4. Робота дещо переобтяжена табличним матеріалом (23 таблиці). Зокрема, не вбачаємо сенсу у поданні на робочих сторінках дисертації таблиць 1.1; 2.1; 2.2; 2.3, які краще було б подати в додатки.

5. Проведення педагогічного експерименту згідно довідок про впровадження локалізоване рамками західного регіону. На наш погляд, було б доцільніше розширити географічні межі дослідницько-експериментальної роботи.

6. Слід звернути увагу на дотримання логічного зв'язку між структурними підрозділами дисертації.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження. Узагальнюючи вищезазначене, констатуємо: дисертація «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить нові результати в галузі теорії і методики професійної освіти та за своїм обсягом, обґрунтованістю проведених досліджень, науковою значущістю отриманих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор – **Шалівська Юлія Василівна** – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
теорії і методики природничо-математичних
дисциплін початкової освіти
Східноєвропейського
національного університету
імені Лесі Українки

R.M. Пріма

ПІДПІС *Р.М. Пріма*
ЗАСВІДЧЕННЯ *Л. С.*
Вчений секретар університету
"10" 04 2018 р.